

960301-5

Čím to tedy je, že účelnost může být „konstatována“, ale otázka po její „účelnosti“ nedává dost smysl, zatímco otázka po „smyslu“ účelnosti smysl dává? Na tuto otázku dali svým způsobem „odpověď“ již dávní řeční myslitelé ještě před Sókratem (a pozdější na to různě navazovali), a to způsobem postavení samotné otázky. Tážeme-li se po účelu, je naše pozornost soustředěna k cíli, k němuž je předchozí aktivita zaměřena anebo k němuž nějaké dění spěje (přičemž zůstávají obvykle poněkud stranou a ve stínu „subjekty“ oné aktivity, protože „účelnost“ jejich fakticity, jejich výskytu a přítomnosti v daném kontextu není tematizována). Tážeme-li se naproti tomu po smyslu nějakého dění nebo i nějaké aktivity (a dovedeme-li „smysl“ od pouhého „účelu“ náležitě odlišit), můžeme nejen výkon jednotlivých aktivit, ale i „subjekty“ jako výkonné „faktory“ neboli činitele oněch aktivit zahrnout do oné otázky po smyslu. Otázka po smyslu totiž nemůže být nikdy omezena a vymezena poukazem na vnitřní povahu a strukturu nějakého izolovaného, uzavřeného „systému“, ale míří nutně vždycky za hranice takového „systému“. Zdá se, že prvním, kdo upevnil ve svém uvažování pojem (a pojetí) celku v nerozlučném sepětí s pojmem (a pojetím) „smyslu“, byl Hérakleitos. Otázka „celku“ jakožto „jednoty“ či „sjednocenosti“ asi velmi brzo po ustavení a prohlubování filosofického myšlení visela ve vzduchu, ale ještě dlouho potom se vzpírala uspokojivému pojmovému řešení. Na další vývoj filosofie měl převládající vliv Parmenidés a jeho škola právě tím, že radikalizoval myšlenku jednoty až do výslovného popření mnohosti. „Temný“ Hérakleitos však ještě před ním (a nepochybně nezávisle na něm, tedy historicky ne v polemice) pochopil, že vlastní problém jednoty celku musí být řešen tak, že připustí, aby jednota zahrнула a obsáhla mnohost, aniž by ji zrušila, zlikvidovala. Dnes už víme, že tato úloha nemá jen to jediné řešení, které (asi) nabízí Hérakleitos, totiž hypostazi nějaké další, byť zcela mimořádné skutečnosti, nějakého dalšího, zvláštního jsoucna „vně“ oné pořádané a sjednocované mnohosti (a okolnost, že takto byl a dodnes nadále bývá Hérakleitův LOGOS – podobně jako Anaxagorův NOYS – chápán a interpretován, a právě proto ovšem většinou i odmítán, by si měla vyžádat naši zvláštní a co nejkritičtější pozornost). Dnes chápeme, že eventuelní „nezpředměťující“ chápání LOGU se na velmi dlouho nemohlo šíře prosadit právě v rámci rozvíjení pojmovosti „řeckého“ typu, která se počínajíc Parmenidem vydala jen touto jedinou cestou, po níž se potom až donedávna ubíralo veškeré evropské myšlení. Známe bohužel jen málo z Hérakleitových formulací, abychom mohli přesvědčivě prokázat své tušení, že v jeho koncepci se otvírala jiná (možná) cesta, po níž se nicméně žádný filosof po dlouhé věky nevydal, která se však v našich časech stala znovu naléhavě aktuální. Právě proto je pro nás právě dnes tak velkou potřebou i nesnází chápat onen „smysl“, což je ovšem jen jednou z celé řady možností, jak překládat řecký termín LOGOS.

(Písek, 960301-5.)